

ลฎกีกษาคกสาธกธรรมเทศนา

พระมหาเจริญ สุวฑฒโน ป. ๘ วัดบวรนิเวศวิหาร

เรียบเรียงแสดง

กากลจ ปสฺสตี ลฎกีกํ มณฺฑุกํ นิลมกฺขิกํ
เอเต นาคํ อมาเตสฺสํ ปสฺส เวรสฺส เวรินํ
ตสฺมา หิ เวรี น กยิราถ อปฺปิเยนปฺปิ เกนจิติ.

บัดนี้ จักแสดงพระธรรมเทศนา สืบมาจากลฎกีกษาคก อันมา
ในบัญญัตินิบาตชาดก ชุตตทกนิทาย. ในลฎกีกษาคกนั้น มีเรื่องเล่า
โดยสังเขปว่า:—

นานมาแล้ว เมื่อพระเจ้าพรหมทัตต์ครอบครองราชสมบัติใน
กรุงพาราณสี พระโพธิสัตว์เกิดในกำเนิดช้าง เป็นนายโสดงอยู่ใน
หิมวันตประเทศ, ครั้นนั้น มีนางนกลได้ตัวหนึ่งออกไข่ไว้ในที่สัตตญจร
เที่ยวไปแห่งข้างทุ่งหญ้า เมื่อไข่แก่กลายเป็นตัวเจาะไข่ออกมาเป็น
ลูกนกเล็ก ๆ ยังไม่มีขนปีก ยังบินไม่ได้. ในกาลนั้น พระมหาสัตว์
ก็พาโสดงเที่ยวไปถึงที่นั้น. นางนกลได้เห็นพระมหาสัตว์จึงเข้าไปหา
ประคองปีกทั้ง ๒ ข้างหน้าพระมหาสัตว์ก็ดำวคำอ่อนนวอนขออารักขา
คือขอให้พระมหาสัตว์คุ้มครองบองกนิมิให้โสดงข้างย่าเหยียบลูกอ่อน
ของตนว่า “ขอใ้หว่ท่านผู้เป็นบุญชรก่าดงมีอายุ ๖๐ ปี ผู้สัตตญจร

ไพร่เป็นจำโจดงยงยศ ขอท่านอย่าได้บดบดพวกบุตรน้อยของดิฉันด้วย
เลย.”

พระมหาสัตว์เมื่อฟังคำของนางแล้ว ก็เกิดความเอ็นดูกรุณา
จึงกล่าวปดอบนางนุกได้ให้เบาใจด้วยยื่นคร่อมตูกนทุกทั้งหมดไว้ ให้
โจดงข้างผ่านไปอีกจนหมดแล้วจึงผลักไป ก่อนไปได้เตือนนาง
นุกได้ให้คอยระวังข้างอีกตัวหนึ่งซึ่งจะตามมาภายหลัง ข้างนั้น เป็น
ข้างพาดเกรไม่เชื่อฟังคำของใคร ๆ ต้องแตกโจดงเที่ยวไปแต่ตัว
เดียว. ต่อมา ข้างเกรก็มาถึงที่นั้น นางนุกได้ไปต้อนรับประคอง
บักทง ๒ ข้าง กล่าวคำอ่อนวอนขอมิให้เหยียบย่ำตูกอ่อนของคน
ดงที่ใดกล่าวขอต่อพระมหาสัตว์.

ข้างเกรฟังคำของนางนุกได้ จึงกล่าวตอบด้วยสันดานพาดว่า
“นี่เป็นทางดีจจรไปมา เจ้าไม่รู้หรือจึงมาออกไขกตูกขวางอยู่ณะ
เราจะต้องเหยียบเป็นการตั้งตอมมิให้เจ้าทำตงนอกต่อไป อย่ามา
อ่อนวอนเลย ตูกเด็ก ๆ เช่นนี้ ถึงมตงแด่น เราเอาเท้าซ้ายเหยียบ
เบาะ ๆ ที่เดียวเท่านั้น ก็ต้องตะเอยดแหดกเหดวไปทันที ตัวเจ้า
นึกเดียวมาทำอะไรเราไม่ได้ตอก ว่าแล้วก็เอาเท้าซ้ายเหยียบตูกน้อย
ของนางนุกได้นนบแบนหมด ซ้ำถ่ายมตกรรตเปดงได้ยงแดตงอำนาจ
บาทใหญ่แล้วผลักไป.

นางนุกได้บินหนีไปจับบนกิ่งไม้ กล่าวด้วยความอาฆาตว่า
ท่านแกดงเหยียบตูกของเราตายด้วยความพาดของท่าน ครงน เรา

ไม่รู้อีกว่าท่านได้ทำสิ่งที่แปลกประหลาด เพราะท่านเป็นสัตว์ใหญ่
แต่ท่านจิกกัดบอกว่า แม่เราเป็นสัตว์เล็ก ๆ ก็อาจทำในสิ่งแปลกที่สุด
ได้ คือจิกทำความพิฆาตให้แก่ท่านอย่างที่ท่านไม่เคยนึกฝันมาก่อน
และท่านจิกกัดว่ากำลังบุญญายิ่งใหญ่กว่ากำลังกายอย่างไร นางนกได้
ครนกดาวดวงหนึ่งแล้วบินไปหากา, แมดวงวันหัวเขียวและกบโดยดำดัม
พยายามปฏิบัติผูกไมตรีกับสัตว์ทั้ง ๓ จนเป็นสหายสนิทกัน จึงขอ
ให้กาไปจิกตาของช้างเกเรตัวนั้นให้แตกทั้ง ๒ ข้าง ขอให้แมดวง
ไปคอยคอยหยอดไข่ได้ตาของช้างเกเรนั้น แล้วขอให้กบไปคอยร้อง
อยู่ที่ตรงเขาขาดบนยอดเขา กา, แมดวงวันและกบก็รับคำ วันต่อมา
กาจิกตาของช้างเกเรนั้นแตกทั้ง ๒ ข้าง แมดวงวันก็เที่ยวคอยหยอด
ไข่ได้ตา ช้างเกเรถูกจิกตาบอดทั้งถูกหยอดไข่ได้ก็พะเนาะจริตเข้าไป
พอไข่แมดวงวันเกิดเป็นตัวหนอน ก็ซ่อนไข่ตาทั้ง ๒ ให้เกิดความเจ็บ
ปวดอย่างยวดยิ่ง เกิดความกระหายน้ำเที่ยวแสวงหาน้ำดื่มอยู่ใน
กาดิน กบก็ขึ้นไปอยู่บนยอดเขาดังเดียงร้องก้องไป ช้างได้ยิน
เดียงกบร้องก็คิดว่า ทนนคงมีน้ำ จึงตรงขึ้นไปทนน กบก็กระโดด
ไปเกาะอยู่ตรงเขาขาด ช้างบ่ายหน้าตรงไป ก็พลาดตกลงไปเหว
แตก ดิ้นชิวคอยู่ณเชิงภูเขานั้นเอง.

ชาดกเรื่องที่ได้มาตามลำดับจนจบลงนี้ เมื่อพิจารณาดูให้
ตลอด ก็จะได้ข้อสังเกตที่เป็นคติอันควรประพฤติตามบ้าง ไม่ควร
ประพฤติตามบ้าง หลากประการ จะได้อีกกล่าวโดยประการเป็น

ทำนองคติธรรม ดังต่อไปนี้ :-

๑. มุตเหตุที่แรกของชาตกรเรื่องหมื่นตเดียว คือนางนงได้ไป
ออกไขชวางไว้ในทางสัญจร ใคร ๆ ไม่ควรวางตั้งอะไร รั้ว ๆ ชวาง ๆ
เอาอย่างนางนงได้ในข้อนี้, แม้การวางตนก็ตจเดียวกัน ในทางโลก
อย่าวางตนให้ชวางโลกนิยม แต่ให้รู้เท่าทันและให้พ้นความมงมงาย
ติดอยู่. ในทางธรรม ควรวางตนให้พ้นทางอกุศล อย่าให้ชวางทาง
กุศลหรือทางมรรคผลนิพพาน ดังนั้น จึงขอว่าวางตนถูกต้องไม่รั้ว ๆ
ชวาง ๆ.

ในเรื่องนี้ นางนงได้จำต้องออกไขในทาง เพราะหัดกเดียง
ไปทอนไม้ทันทักได้ แต่ทงนี้ ก็เพราะมิได้เตรียมตัวไว้ชวางไขนึ่งเอง
จึงเป็นมุตเหตุให้เกิดเรื่องใหญ่โตชวางนภายหลัง ชวางเป็นศควอย่างให้
เห็นผลร้ายของความไม่เตรียมตัวไว้รับเหตุการณภายหน้า ฉะนั้น
เมื่อทราบวาคือไปจะตจต้องประสพเหตุการณอะไรบ้าง ก็ควรเตรียม
ตัวไว้รับให้เหมาะกะกับเหตุการณนั้น ๆ เมื่อเหตุการณนั้น ๆ เกิดชวาง
แล้ว ก็จจะรับรองแก้ไขให้เรียบร้อยได้ทันท่วงที.

๒. อนึ่ง นางนงได้เมื่อรู้ว่าจจะมีภยเกิดชวางแก่ตจของชวาง
ทงไม่สามารถจะบ้องกันได้จจริง ๆ ด้วยกาดังอำนาจของชวางเอง ก็ไม่
เพิกเฉย พยายามหาทางบ้องกันด้วยอำนาจของชวางอื่นคือชวางอารกขา.
ตามธรรมตจภยทพงบงเกิดแก่ตจโลกย์อมม้อยู่ได้มอ เมื่อภยเกิด
ชวาง ก็ตจต้องพยายามบ้องกันและหาทางบ้องกันมิให้เกิดชวางอก นเมื่อทำ

สเจ ลภถ นิปกั สหายิ สทุธิ จริ สาธุวิหาริ ธีริ

อภิภุยฺย สพฺพานิ ปริสุตฺยานิ จเรยฺย เตนตฺตมโน สติมา.

แปลความว่า ถ้าบุคคลพึงได้บุคคลผู้มีบุญญาเครื่องรักษาตน เทียบ
ไปด้วยกัน มีปกติอยู่ดี มีบุญญาดำรงตัว ก็พึงพอใจมีสติทำตาย
ธรรมอันตรายอันแวดล้อมมัวลุ่มอยู่โดยรอบ เทียบไปกับบุคคลนั้น
ดังนี้ นแต่เป็นอภรรกาอันเยี่ยมยอด.

๓. ในเรื่องนี้ เมื่อนางนงได้เข้าหาพระมหาสัตว์ ก็ได้แสดง
ความอ่อนน้อมเป็นอันดี ชื่อนควรเป็นตัวอย่างในการเข้าหาผู้ใหญ่,
อันกริยาการที่จะจงใจให้ผู้ใหญ่เกิดความเอ็นดูกรุณานั้น ไม่มีอย่าง
ไหนที่จะดีเกิน "อปจายนะ" คือความอ่อนน้อม ความอ่อนน้อม
ที่ทาพอเหมาะด้วยความฉลาด ย่อมเป็นเครื่องเจริญตาเจริญใจของ
ผู้ใหญ่. ธรรมดาว่าผู้น้อยต้องพึ่งผู้ใหญ่ทั้งในทางปกครองและในทาง
อื่น ตามสมควรแก่ที่อยู่ใกล้ชิดและห่างไกล เมื่อเข้าหาผู้ใหญ่ก็ควร
แสดงความอ่อนน้อม ทำคนให้ละมุนละม่อมไม่แข็งกระด้าง จะพูด
จากเด็กอกไซก็อย่าอวดดีอวดเก่งฟังแล้วชื่นใจไม่จิตจาง และแสดง
กริยาภาววาจาอันอ่อนน้อมเคารพตามสมควรแก่ฐานะนิยม เมื่อทำให้
ผู้ใหญ่ชื่นชอบได้เช่นนั้น ย่อมได้ความเอ็นดูสงสารและสิ่งที่ดี
จากท่านตามสมควร และอปจายนธรรมนี้ สัมเด็จพระชินสีห์ทรง
สรรเสริญว่า เป็นธรรมเครื่องเจริญพร & ประการ ได้ในพระพุทธช-
ภาษิตบวรหารที่มากในธรรมบทชุตทกนิกายว่า :—

อภิวัตนสี่ลีสุส   นิจจํ วุฑฒาปจายโน

จตุตทาโร ฐมา วาฑฒนติ   อายุ วณฺโณ สุขํ พลํ.

แปลความว่า ผู้อภิวัตนกราบไหว้อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่อยู่เป็นนิตย์ ย่อม
เจริญธรรม & ประการ คือ อายุ วรรณ สุข พล ดังน.

๕. พระมหาสัตว์ประกอบด้วยคุณธรรมของผู้ใหญ่ มีเมตตา
อารีต่อผู้น้อย เมื่อเห็นผู้น้อยอยู่ในระหว่างอันตราย ก็ทนอยู่มิได้
ต้องชวนชวายเป็นความคุ้มครองตามสมควร ด้วยใช้เดชคืออำนาจ
บ่งกัณภัยให้ ส่วนช่างเกเรปราศจากเมตตาอารี เมื่อนางนกได้มา
ขออารักขา แทนที่จะแสดงความกรุณา กลับดุฎกแสดงความทารุณ
โหดร้าย ด้วยใช้เดชคืออำนาจเหยียบย่ำเบียดเบียน ในที่สุดก็ถูก
ทำตายสิ้นชีพ นชให้เห็นว่า ผู้มีเมตตากรุณาให้ความคุ้มครองแก่
ผู้ไม่สามารภบ่งกัณศวกได้โดยโอกาส ชื่อว่าเป็นผู้มีพระเดชพระคุณ
ย่อมสมควรเป็นผู้ใหญ่ ส่วนผู้ที่ปราศจากเมตตากรุณา ทารุณโหด
ร้ายต่อผู้มกาดังน้อย เป็นผู้ใหญ่ไม่ได้ ควรขนานนามว่าเป็นพาด
ที่ท่านกถ่าวว่าเป็นหัวหน้าไม่ได้ ได้ในคำว พาลอ อปริณายโก
คนพาดเป็นหัวหน้าไม่ได้ ดังน. แต่คุณธรรมสำหรับผู้ใหญ่นั้น มิใช่
มีเฉพาะที่กถ่าวมาเท่านั้น คุณธรรมเหล่านี้เหมาะสมควรกับความเป็นผู้
ใหญ่ คุณธรรมเหล่านี้ ย่อมเป็นคุณธรรมสำหรับผู้ใหญ่ทั้งด้น
คุณธรรมเหล่านี้ท่านแสดงไว้หลายนัย นัยหนึ่ง คือเมตตา ความ
รักใคร่ด้วยไมตรีจิตต์ ไม่คิดเกดภัยต้ง, กรุณา ความร้อนใจชว

เป็ดองทุกข์ ไม่โหดร้าย ทักถ้าวมานั่นเอง, มุกตา ความยินดีด้วย
 ไม่ริษยาอาชรรม์, อุเบกขา ความพิจารณาแล้วเฉยได้ ไม่คั่น
 เต้นเสียใจ ดั้งเรียกว่า "พรหมวิหาร" แปลว่า ธรรมเป็นเครื่อง
 อยู่ของพรหม คือผู้ใหญ่, อีกนัยหนึ่ง คือความเที่ยงธรรม ไม่
 ดำเอียงด้วยอำนาจอคติมีฉันทะ ความชอบใจเป็นต้น. ท่านผู้ประกอบ
 ด้วยธรรมของผู้ใหญ่ตั้งถ้าวมา ย่อมเป็นผู้หนักแน่นต่อเหตุการณ์
 ไม่คู้หมั่นเหยียดหยามผู้น้อย มีแต่ความหวังดี เมื่อเห็นผู้ใดประดပ်
 ทุกข์เดือดร้อน ก็ถึงนอนใจอยู่ไม่ได้ ต้องชวนช่วยแก้ไขด้วยกรุณา
 สัมด้วยพระมหาสมณภาษิตว่า "มหาปรีสภาวสุส ลกขณิ กรุณา-
 สโห" แปลความว่า "อริยากัยที่ทนไม่ได้เพราะกรุณา เป็นลักษณะ
 ของมหาบุรุษ" ดังน. คุณธรรมเหล่านี้ เป็นหลักแห่งการใช้เดช
 อำนาจ. เดชอำนาจนั้นดำหรับใช้ในการปกครองยกย่องผู้ประพฤติ
 ชอบ ชมเชยตงโทษผู้ประพฤติผิดตามสมควร. และดำหรับคุ้มครอง
 ให้ความปลอดภัย, เมื่อใช้ถูกรวมตั้งถ้าวมา ชื่อว่าใช้ชอบ ให้
 ผลดีโดยส่วนเดียว เมื่อใช้นอกธรรม ชื่อว่าใช้ผิด ให้ผลร้ายโดย
 ส่วนเดียว มีชาดกเรื่องนเป็นตัวอย่าง.

ผู้ใหญ่จะงามยศปรากฏอำนาจเป็นดั่งง่า ก็เพราะมีผู้น้อยเคารพ
 นอบน้อมยอมฟังคำ ถ้าไม่มีใครเคารพเชื่อฟัง ย่อมอับเสร้างามองค์
 ไม่มีงาม แต่ผู้น้อยจะอยู่เป็นสุขได้ ก็เพราะผู้ใหญ่วับรองและอนุ-
 เคารวะ ถ้าท่านถอนความรับรองไม่ข้องแวง ก็อยู่เป็นสุขไม่ได้. ข้อ

ความทกถ่าวมาห การณจะเบ้นไปอย่างไหนัก้แต่้วแต่้วความเบ้นไปแห่ง
 คุณธรรมภายในเบ้นสำคัญ ผู้ทไม่ฉลาด เมื่อกิดความไม่เรียบร้อย
 ษนก็คิดแกไขแต่ภายนอก ส่วนภายในถ่าวคือคุณธรรมของคณ ไม่
 เหลี้ยวแต่แกไขปล่อยให้เลื่อมทราม เพราะฉะน เมื่อกวทจะไข
 เมตตากรรุณาเบ้นคณอนเบ้นผ่ายคณ ก็ไปไข้อย่างอื่น พอทจะเบ้น
 มิตรกันได้ ก็ตองกดับกถายเบ้นศัทรุ จึงมีแต่ความยุ่งยงษน นชอ
 ว่าแกไม่ถูกเงื่อน ทานผู้ทใคร ๆ รอไม่คิดหรือทใคร ๆ ระอาเกดยด
 กถวแต่ผู้ทไม่มีทานผู้ใดรับรองชองแวะ เบ้นควอย่างในชอน ส่วน
 ผู้ทฉลาด ย่อมพิจารณาให้รู้เหตุแต่้วพนฟูแกไขให้ถูกเงื่อนทง ๒ ผ่าย
 ทงภายในและภายนอก เช่นไขเดชแต่้วคณให้พอเหมาะ และโอน
 อ่อนเข้าหากันพอสมควรโดยรอบคอบ ไม่ดำเอียงว่าเบ้นคณหรือคณ
 อื่น และไม่ดำเอียงไปเพราะความเชธาซึ่งเบ้นเหตุสำคัญที่สุด เมื่อก
 ไขให้ถูกเหมาะตั้งน ต่างก็จะมีเดชมคณแต่้วมีความจงรักภักดีความ
 เชอพงคอกันแต่้วกัน เบ้นเหตุให้มีความเรียบร้อยโดยส่วนเดียว.

และในเรื่องน ยังเบ้นเครื่องเตือนให้ถ่านก้อกว่า ผู้มร่างกาย
 ใหญ่โตมีก่าดงเรียวแรงมาก ไม่ควรคถูกผู้มก่าดงน้อย เพราะ
 ธรรมชาคมิได้อานวยให้มีความเข้มแข็งแก่งกถ่าไปทว้สรรพางคกาย
 ต้องมีส่วนบกพร่องอ่อนแอคคอยู่มากบ้าง น้อยบ้าง ผู้มรูปร่าง
 กะจอยร่อนน้อยก่าดง ก็หาอ่อนแอไปทงหมดไม่ ต้องมีส่วนเข้มแข็ง
 อยู่บ้างเหมือนกัน และอาจไขส่วนทเข้มแข็งนั้น เข้าปราบดค้วใหญ่

ทางส่วนที่อ่อนแอ ให้พ่ายแพ้ได้ เพราะเหตุนี้ กา, แมลงวัน, และ
กบ จึงรวมกันฆ่าช้างได้ แต่ทงนด้วยอาศัยปัญญาของนางนกได้.

๕. นางนกได้ต้องการจะฆ่าช้าง แต่ไม่ด้ามารถจะฆ่าด้วยคน
เองได้ เพื่อให้ได้ดังต้องการ จึงคิดหาสัตว์ที่มีความด้ามารถเหมาะ
กับการ เมื่อเห็นเหมาะแล้วก็แต่งตั้งนกไม้ตรี เอาอกเอาใจสัตว์หาย
จนยอมช่วย เมื่อได้สัตว์หายแล้วก็แบ่งปันหน้าที่ให้ทำพอเหมาะกับความ
ด้ามารถเป็นแผนก ๆ ไป ด้วยเหตุนี้ ในที่สุดก็ฆ่าช้างได้สำเร็จ.
ข้อนี้ให้คติไว้ว่า ๑. การงานโดยมากจะทำสำเร็จได้ ด้วยอาศัย
สัตว์หายคือผู้ร่วมงาน. ๒. ควรมึบุคคลัญญาตา ความรู้จักเลือกบุคคล
ผู้สมควรที่จะมาเป็นสัตว์หาย. ๓. เมื่อรู้ว่าผู้ใดมีความด้ามารถเหมาะ
กับการงาน ควรติดต่อขอเป็นสัตว์หาย ด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง. ๔. ควร
แบ่งการงานและหน้าที่ให้เรียบร้อยและเหมาะสม. ๕. ควรรู้จักเอา
ใจผู้ร่วมงานให้รักงาน มิให้เกิดความเบื่อหน่ายที่ถอย ให้มด้ามัคค
กันในการงาน. มีอธิบายว่า การงานโดยมากคนเดียวทำไม่ได้ จำ
ต้องมึสัตว์หายคือผู้ร่วมงาน การงานที่ใหญ่โตจึงจำเป็นต้องมึสัตว์หายผู้
ร่วมงานมากชั้น สัตว์หายยอมด้ามารถสนองความต้องการได้ตามส่วน
แม้ในธรรมบทชุกทกนิกาย สมเด็จพระบรมศาสดาก็ตรัสไว้ด้วยทรง
มุ่งหมายในทางที่ว่า อตุลุมหิ ชาตุมหิ สุขา สหaya สัตหาย
ทงหลาย เมื่อความต้องการเกิดขึ้นยอมนำมาซึ่งสุข ดั่งนี้ และการที่
จะเห็นได้ว่าผู้ใดควรแก่การงานนั้น จำเป็นต้องมึบุคคลัญญาตา ความ

เป็นผู้จกเดอกบुकคด ถ้าไม่รู้จักเดอกบुकคด ก็จะได้คนที่มีคุณภาพ
 ไม่เหมาะกับการงาน ได้ผลเท่ากับไม่มีดีหายหรืออาจให้ผลร้ายกว่า
 การไม่มีดีอีกด้วย เหตุฉะนี้ การเดอกคนกับการงานให้เหมาะสมควรกันจึงตีกว่า
 แดะเมื่อเห็นผู้ใดควรเป็นดีหายผู้ร่วมงานได้ ก็ควรไปติดต่อดีะทำ
 อย่างใดอย่างหนึ่งให้เป็นทีพอใจ แม้จะต้อมมีการดีดะอย่างใดอย่าง
 หนึ่งก็ควรยอมเพื่อผลที่ตุงกว่า. อนึ่ง ควรแบ่งงานออกเป็นส่วน ๆ ให้
 เป็นระเบียบเรียบร้อยแเดะแบ่งหน้าที่ให้ทำให้เหมาะกับความสามารถ
 เป็นส่วน ๆ ไป ผู้มีความสามารถในทางไหน ก็จัดให้ทำทางนั้น
 ไม่ให้ก้าวกายล้บสัน เมื่อจัดงานตงนี้ การงานก็จะเจริญก้าวหน้า
 เป็นผลดีอย่างเดียว. อนึ่ง พึงรู้จักรักษาน้ำใจผู้ร่วมงาน จริงอยู่
 ผู้ทำงานโดยมากมักตระหนักในหน้าที่ของตนได้ดี เมื่อถูกขอให้ทำ
 งานในหน้าที่กมกยหนดทำ ฉะนั้น ผู้จัดงานจึงควรจัดให้ทำตามหน้าที่
 ทงตามเวลา ไม่ให้ล้บสันพร้าเพรือ แดะใช้วาจาสุภาพอ่อนหวาน
 ไม่ใช้กริยาจากระต้าง เมื่อทำเช่นนี้ก็จะมีใจผู้ร่วมงานให้รักใคร่
 แดะไม่เบือ แม้จะทำงานเห็นดเห็นอยล้กปานใด ใจก็ร่าเริงดุจไม่
 เห็นอย แดะพร้อมเพรียงกันทำงานให้ก้าวหน้าไปกายเดียว.

ตามที่กล่าวมานี้ แสดงให้เห็นว่าการจะทำการงานโดยมากให้
 ดำเรจ จำต้อมมีอุบายวิธีหลายประการ ตงคณแต่หาดีหายผู้ร่วมงาน
 จนถึงพยายามปลูกให้เกิดความสามัคคีในงานเป็นทีตุงดี แดะความ
 สามัคคี ควรรักษาไว้ให้มอยู่ตดอดไป การงานทีใหญ่โตก็ยงต้อม

แห่งเรียกว่าญัตตะ แปลว่าความรู้ ได้ในพระบาดีในธรรมบทชุกทก-
นิกายว่า :-

ยาวเทว อนตถาย   ฅตตี พาลสฺส ชายตี
หนตี พาลสฺส สุกกิสฺ   มุทฺธ อสฺส วิปาทยิ.

แปลว่า ความรู้เกิดแก่คนพาด ก็เพียงเพื่อทำความฉิบหาย มันทำ
ดมองของเขาให้เซว ย่อมฆ่าส่วนที่ขาวของคนพาดเดี่ย ดิงน. บัญญา
นี้เกิดจากการศึกษาหรือความที่ผ่านเหตุการณ์ต่าง ๆ มากมาย ดิงที่
เรียกว่ารัตตัญญูตา ความรู้ราตรีนาน ควรเรียกเฉพาะในทันทว่า
ญัตตะบัญญัติ.

ความรู้ที่เป็นตัวเขาจนหรือตัวความเฉียบแหลม ให้สำเร็จต้น-
นิษฐานคือความตกลงในการงานหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า
ใดทันท่วงที เป็นบัญญัติอย่าง ๑ ผู้บัญญัติอย่างนี้ บางแห่งเรียกว่า
“โกวิท” แปลกันว่า ผู้ฉลาด หรือผู้เฉียบแหลม ได้ในพระบาดี
มหานิบาต ชุกทกนิกายว่า :-

ปญฺญวา พุทฺธิสมฺปนฺโน   วิธานวิธโกวิท
กาลญฺญู สมยญฺญู จ   ส ราชวสตี วเส.

แปลความว่า ผู้ใดมีปัญญา ถึงพร้อมด้วยความรู้ ฉลาดในวิธีจัด
การงาน รู้กาลรู้สมัย ผู้นั้นพึงอยู่ในราชการได้. บัญญาอัน โดยมาก
มีพินพามาแต่กำเนิด และอาศัยความรู้ที่ได้จากการศึกษา และที่ได้
จากความประสบบเหตุการณ์มากมายและสังเกตไว้เป็นอุปกรณ บัญญา

นี้ ยังไม่เป็นตเป็นชวคฺจเดียวกัน ควรเรียกณะเพาะในที่นี้ว่า "โกวิท-
บัญญัติ" จัดเป็นเหตุฐิมบัญญัติอย่าง ๑.

ความรู้เป็นตวเหตุเครื่องชักพาให้กระทำชั่วทุก ๆ ะชนิด ให้
เห็นผิดเป็นชอบ เห็นชอบเป็นผิด ได้ในพระชาติในธรรมบทชุกทก-
นิกายว่า:—

อสาเร สารมตีโน   สาเร จ อสารทสสีโน

เต สารํ นาธคจฺจนฺตี   มิจฺฉาสงฺกปฺปโคจรา.

แปลความว่า ผู้รูในสิ่งที่ไม่เป็นสาระว่าเป็นสาระ และเห็นในสิ่งที่
เป็นสาระว่าไม่เป็นสาระ คนพวกนั้น มีความดำริผิดเป็นโคจร ย่อมไม่
มัดถึงธรรมที่เป็นสาระ. นี้เรียกว่าทูปบัญญัติ บัญญัติชั่ว บัญญา
ทราม หรือควรเรียกว่าพาดยบัญญัติ เพราะผู้มทูปบัญญัติอย่างนี้ ชื่อ
ว่าเป็นพาด ทำพุดคิดแต่ความชั่ว นี้จัดเป็นเหตุฐิมบัญญัติอย่าง ๑
แต่เป็นฝ่ายชั่ว เป็นตวเหตุอันวอยผลชั่ว เกิดจากอโยนิโสมนสิการ
ประกอบต้นตอ หรือเกิดจากความดำริผิด.

ความรู้เป็นเครื่องชักพาให้ทำดีทุกชนิด ให้รู้จักผิดชอบบาป
บุญคุณโทษประโยชน์มิใช่ประโยชน์ตามความเป็นจริง ได้ในพระ
ชาติในธรรมบทชุกทกนิกายว่า:—

सारणจ สารโต वत्तवा   อसारणจ อสารโต

เต สารํ อธคจฺจนฺตี   สมฺมาสงฺกปฺปโคจรา.

แปลความว่า ส่วนผู้รูสิ่งที่เป็นสาระโดยความเป็นสาระ และรูสิ่งที่

ไม่เป็นสาระโดยความไม่เป็นสาระ คนพวกนั้น มีความดำริชอบเป็น
 โจร ย่อมบังเกิดถึงธรรมที่เป็นสาระได้. บัญญาประเภทนี้ เรียก
 ตรง ๆ ว่าบัญญัติ เพราะเป็นบัญญัติตามสภาพ เรียกว่าสัมมัญญา
 เพราะเป็นบัญญัติฝ่ายชอบ เกิดจากโยนิโสมนสิการหรือความดำริ
 ชอบ เป็นตัวเหตุอันยอดเยี่ยม ควรเรียกว่าบัณฑิตบัญญัติ เพราะ
 ผู้บัญญัติอย่างนี้ ชอบว่าบัณฑิต ทำพุดคิดแต่ความดี บัญญาอย่างนี้
 เป็นเนบกกะหรือปาริหาริกบัญญัติ เครื่องรักษาบริหารตนให้รอดพ้น
 ทุกคติให้ประสพแต่สุคติ แต่ไม่เป็นเหตุให้พ้นโลกได้ จึงจัดเป็น
 เหฏฐิมบัญญัติอีกอย่าง ๑.

เหฏฐิมบัญญัติตั้งแต่ตงมานี้ ต้องอย่างข้างต้นเป็นบัญญัติอุป
 กรณ ควรเรียกว่าอุปกรณบัญญัติ อย่างที่ ๓ เป็นบัญญัติชว เหตุ
 ชว อย่างที่ ๔ เป็นบัญญัติดีชอบ เหตุดีชอบ ควรเรียกว่าเหตุบัญญัติ
 ที่จัดเป็นอย่างต่ำ เพราะไม่เป็นเหตุให้พ้นโลก.

ส่วนความรู้ที่เป็นเหตุให้พ้นโลก หรือเหตุบัญญัติฝ่ายชอบอย่าง
 สูง ได้แก่ความรู้ปริยัติจัจ & ได้ในพระบาดีในมหาสติปัฏฐานสูตร
 เป็นต้นว่า “อิทัง ทุกขนุติ ยถาภูตัง ปชานาติ อัยมทุกขสมุทโยติ
 ยถาภูตัง ปชานาติ อัยมทุกขนิโรชติ ยถาภูตัง ปชานาติ อัยม
 ทุกขนิโรคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตัง ปชานาติ” แปลความว่า
 ย่อมรู้ว่า ทุกข์, ทุกข์สมุทัย เหตุให้เกิดทุกข์, ทุกข์นิโรธ
 ความดับทุกข์, ทุกข์นิโรธคามินีปฏิบัติให้ถึงความดับ

ทุกข^๑ ดึง^๒ บัญญา^๓ เรียกว่า^๔ มัคค^๕ บัญญา^๖ เกิดจาก^๗ มัคค^๘ ภาว^๙ น^{๑๐} มี
 บุญ^{๑๑} บารมี^{๑๒} เป็น^{๑๓} อุป^{๑๔} กรณ์^{๑๕} จัด^{๑๖} เป็น^{๑๗} อุป^{๑๘} ริม^{๑๙} บัญญา^{๒๐} ความ^{๒๑} รัฏ^{๒๒} เป็น^{๒๓} โฉ^{๒๔} กุ^{๒๕} ตระ^{๒๖}
 อื่น^{๒๗} ๆ^{๒๘} ก็^{๒๙} จัด^{๓๐} เป็น^{๓๑} อุป^{๓๒} ริม^{๓๓} บัญญา^{๓๔} ทง^{๓๕} หม^{๓๖} ด^{๓๗}.

ปรากฏ^๑ ว่า^๒ ผู้^๓ ที่^๔ เรียน^๕ รู^๖ แด^๗ เจ^๘ า^๙ แบบ^{๑๐} แฝ^{๑๑} น^{๑๒} ต^{๑๓} า^{๑๔} ห^{๑๕} ร^{๑๖} บ^{๑๗} ต^{๑๘} ำ^{๑๙} ร^{๒๐} า^{๒๑} ห^{๒๒} ร^{๒๓} อ^{๒๔} ส^{๒๕} อ^{๒๖} บ^{๒๗} ได้^{๒๘}
 ไ^{๒๙} ต^{๓๐} ำ^{๓๑} ๆ^{๓๒} ก^{๓๓} น^{๓๔} แต่^{๓๕} มี^{๓๖} ไ^{๓๗} ห^{๓๘} ว^{๓๙} พ^{๔๐} ริ^{๔๑} บ^{๔๒} ห^{๔๓} ร^{๔๔} อ^{๔๕} ป^{๔๖} ฎ^{๔๗} ิ^{๔๘} ภา^{๔๙} น^{๕๐} ใน^{๕๑} การ^{๕๒} พ^{๕๓} ุด^{๕๔} การ^{๕๕} ต^{๕๖} ำ^{๕๗} แ^{๕๘} ต^{๕๙} และ^{๖๐} การ^{๖๑}
 งาน^{๖๒} ต^{๖๓} ำ^{๖๔} ก^{๖๕} น^{๖๖} ข^{๖๗} อ^{๖๘} น^{๖๙} ช^{๗๐} ให้^{๗๑} เห็น^{๗๒} ความ^{๗๓} ต^{๗๔} ำ^{๗๕} ก^{๗๖} น^{๗๗} แ^{๗๘} ห^{๗๙} ่ง^{๘๐} โ^{๘๑} ก^{๘๒} วิ^{๘๓} ท^{๘๔} บ^{๘๕} ัญญา^{๘๖} บ^{๘๗} ัญญา^{๘๘} ใน^{๘๙}
 ที่^{๙๐} บาง^{๙๑} แ^{๙๒} ห^{๙๓} ่ง^{๙๔} (วิ^{๙๕} ด้^{๙๖} ท^{๙๗} ธิ^{๙๘} ม^{๙๙} ร^{๑๐๐} ร^{๑๐๑} ค^{๑๐๒}) เรีย^{๑๐๓} ก^{๑๐๔} ว่า^{๑๐๕} ส^{๑๐๖} ชาติ^{๑๐๗} บ^{๑๐๘} ัญญา^{๑๐๙} เพราะ^{๑๑๐} เป็น^{๑๑๑} บ^{๑๑๒} ัญญา^{๑๑๓} ที่^{๑๑๔} มี^{๑๑๕}
 พ^{๑๑๖} น^{๑๑๗} เ^{๑๑๘} มา^{๑๑๙} แต่^{๑๒๐} ก^{๑๒๑} ำ^{๑๒๒} เ^{๑๒๓} น^{๑๒๔} การ^{๑๒๕} เรียน^{๑๒๖} รู^{๑๒๗} อ^{๑๒๘} น^{๑๒๙} เรีย^{๑๓๐} ก^{๑๓๑} ว่า^{๑๓๒} ญ^{๑๓๓} ต^{๑๓๔} ค^{๑๓๕} บ^{๑๓๖} ัญญา^{๑๓๗} ใน^{๑๓๘} ที่^{๑๓๙} น^{๑๔๐} น^{๑๔๑} น^{๑๔๒} อาจ^{๑๔๓}
 เรียน^{๑๔๔} ให้^{๑๔๕} เกิด^{๑๔๖} ม^{๑๔๗} ช^{๑๔๘} น^{๑๔๙} เท^{๑๕๐} ำ^{๑๕๑} ท^{๑๕๒} น^{๑๕๓} ก^{๑๕๔} น^{๑๕๕} ได้^{๑๕๖} ด^{๑๕๗} ัง^{๑๕๘} พ^{๑๕๙} ระ^{๑๖๐} บ^{๑๖๑} ิ^{๑๖๒} ย^{๑๖๓} ม^{๑๖๔} ห^{๑๖๕} ำ^{๑๖๖} ร^{๑๖๗} าช^{๑๖๘} น^{๑๖๙}ิ^{๑๗๐} พ^{๑๗๑} น^{๑๗๒} ษ์^{๑๗๓} ว่า^{๑๗๔} “ความ^{๑๗๕}
 ร^{๑๗๖}ู^{๑๗๗} อาจ^{๑๗๘} เรียน^{๑๗๙} ท^{๑๘๐} น^{๑๘๑} ก^{๑๘๒} น^{๑๘๓} ห^{๑๘๔} ม^{๑๘๕} ด^{๑๘๖}” ส^{๑๘๗} ่วน^{๑๘๘} ส^{๑๘๙} ชาติ^{๑๙๐} บ^{๑๙๑} ัญญา^{๑๙๒} เป็น^{๑๙๓} ส^{๑๙๔} ภา^{๑๙๕} พ^{๑๙๖} ที่^{๑๙๗} อ^{๑๙๘} บ^{๑๙๙} ร^{๒๐๐} ม^{๒๐๑} ให้^{๒๐๒}
 เกิด^{๒๐๓} ม^{๒๐๔} ช^{๒๐๕} น^{๒๐๖} เท^{๒๐๗} ำ^{๒๐๘} เท^{๒๐๙} ย^{๒๑๐} ม^{๒๑๑} ก^{๒๑๒} น^{๒๑๓} ได้^{๒๑๔} โดย^{๒๑๕} ย^{๒๑๖} าก^{๒๑๗} ผู้^{๒๑๘} ที่^{๒๑๙} มี^{๒๒๐} ส^{๒๒๑} ชาติ^{๒๒๒} บ^{๒๒๓} ัญญา^{๒๒๔} สูง^{๒๒๕} ถึง^{๒๒๖} แม่^{๒๒๗} จะ^{๒๒๘}
 มี^{๒๒๙} ไ^{๒๓๐} เ^{๒๓๑} ใด^{๒๓๒} เ^{๒๓๓} ไร^{๒๓๔} เรียน^{๒๓๕} มาก^{๒๓๖} ก็^{๒๓๗} อาจ^{๒๓๘} มี^{๒๓๙} ความ^{๒๔๐} ส^{๒๔๑} ำ^{๒๔๒} มา^{๒๔๓} ร^{๒๔๔} พ^{๒๔๕} ุด^{๒๔๖} ห^{๒๔๗} ร^{๒๔๘} อ^{๒๔๙} จ^{๒๕๐} ด^{๒๕๑} ท^{๒๕๒} ำ^{๒๕๓} เ^{๒๕๔} ร^{๒๕๕} อ^{๒๕๖} ง^{๒๕๗} แม่^{๒๕๘} ท^{๒๕๙} เ^{๒๖๐} เป็น^{๒๖๑}
 บ^{๒๖๒} ัจ^{๒๖๓} จ^{๒๖๔} บ^{๒๖๕} น^{๒๖๖} ท^{๒๖๗} น^{๒๖๘} ด^{๒๖๙} วน^{๒๗๐} ได้^{๒๗๑} ด^{๒๗๒} ัง^{๒๗๓} ก^{๒๗๔} ว่า^{๒๗๕} ผู้^{๒๗๖} ที่^{๒๗๗} อ^{๒๗๘} น^{๒๗๙} ส^{๒๘๐} ชาติ^{๒๘๑} บ^{๒๘๒} ัญญา^{๒๘๓} ซึ่ง^{๒๘๔} แม่^{๒๘๕} จะ^{๒๘๖} เรียน^{๒๘๗} มาก^{๒๘๘} ก^{๒๘๙}
 ตาม^{๒๙๐} ความ^{๒๙๑} มี^{๒๙๒} โ^{๒๙๓} ก^{๒๙๔} วิ^{๒๙๕} ท^{๒๙๖} บ^{๒๙๗} ัญญา^{๒๙๘} ห^{๒๙๙} ร^{๓๐๐} อ^{๓๐๑} ส^{๓๐๒} ชาติ^{๓๐๓} บ^{๓๐๔} ัญญา^{๓๐๕} อย่าง^{๓๐๖} ด^{๓๐๗} ดี^{๓๐๘} ที่^{๓๐๙} ส^{๓๑๐} ุด^{๓๑๑} เห็น^{๓๑๒} ค^{๓๑๓} ว^{๓๑๔}
 เรีย^{๓๑๕} ก^{๓๑๖} ว่า^{๓๑๗} ป^{๓๑๘} ฎ^{๓๑๙} ิ^{๓๒๐} ภา^{๓๒๑} น^{๓๒๒} ป^{๓๒๓} ฎ^{๓๒๔} ิ^{๓๒๕} ม^{๓๒๖} ภิ^{๓๒๗} ท^{๓๒๘}า.

ผู้^๑ ที่^๒ เรียน^๓ รู^๔ ห^๕ ร^๖ อ^๗ ม^๘ ป^๙ ฎ^{๑๐} ิ^{๑๑} ภา^{๑๒} น^{๑๓} ไ^{๑๔} ห^{๑๕} ว^{๑๖} พ^{๑๗} ริ^{๑๘} บ^{๑๙} บาง^{๒๐} คน^{๒๑} ห^{๒๒} ร^{๒๓} อ^{๒๔} บาง^{๒๕} คร^{๒๖} าว^{๒๗} ท^{๒๘} ำ^{๒๙} ด^{๓๐}
 บาง^{๓๑} คน^{๓๒} ห^{๓๓} ร^{๓๔} อ^{๓๕} บาง^{๓๖} คร^{๓๗} าว^{๓๘} ท^{๓๙} ำ^{๔๐} ช^{๔๑}ว^{๔๒} ข^{๔๓} อ^{๔๔} น^{๔๕} ช^{๔๖} ให้^{๔๗} เห็น^{๔๘} อ^{๔๙} ก^{๕๐} ว่า^{๕๑} ย^{๕๒} ัง^{๕๓} มี^{๕๔} ส^{๕๕} ภา^{๕๖} พ^{๕๗} อ^{๕๘} ก^{๕๙} อ^{๖๐} ย^{๖๑} ำ^{๖๒}
 หน^{๖๓} ึ่ง^{๖๔} หน^{๖๕} น^{๖๖} อยู่^{๖๗} ใ^{๖๘} ภาย^{๖๙} ใน^{๗๐} จ^{๗๑} ร^{๗๒} ิง^{๗๓} อย่าง^{๗๔} น^{๗๕} น^{๗๖} ส^{๗๗} ภา^{๗๘} พ^{๗๙} ที่^{๘๐} หน^{๘๑} น^{๘๒} อยู่^{๘๓} ใ^{๘๔} ภาย^{๘๕} ใน^{๘๖} ให้^{๘๗} ท^{๘๘} ำ^{๘๙} ด^{๙๐} แ^{๙๑} ต^{๙๒} และ^{๙๓}
 ท^{๙๔} ำ^{๙๕} ช^{๙๖} วน^{๙๗} น^{๙๘} ค^{๙๙} ือ^{๑๐๐} ส^{๑๐๑} ม^{๑๐๒} น^{๑๐๓} บ^{๑๐๔} ัญญา^{๑๐๕} แ^{๑๐๖} ต^{๑๐๗} ะ^{๑๐๘} ท^{๑๐๙} ุ^{๑๑๐} บ^{๑๑๑} ัญญา^{๑๑๒} อ^{๑๑๓} น^{๑๑๔} เป็น^{๑๑๕} ส^{๑๑๖} ่วน^{๑๑๗} เ^{๑๑๘} ห^{๑๑๙} ेत^{๑๒๐} ุ^{๑๒๑} ด^{๑๒๒} ัง^{๑๒๓} ก^{๑๒๔} ด้^{๑๒๕} ำ^{๑๒๖} ว^{๑๒๗}
 แ^{๑๒๘} ต^{๑๒๙} ว^{๑๓๐}.

ผู้ที่มีนิตถ์ในการบุญกุศล แม้จะแก้กถา แต่ยังไม่พ้นโลกได้
 คือจำเริญวเกาะอยู่กับโลก ต้องแก้ เจ็บ ตาย ไปตามโลก จึงไม่
 พ้นสรรพทุกข์ได้ ทั้งนี้เพราะขาดมคคบัญญัติ เมื่อมรรคบัญญัติเกิด
 ขึ้น ย่อมพ้นโลกได้ทันที มคคบัญญัติ คือสัมมปปบัญญัตินั่นเอง แต่
 หมายถึงสัมมปปบัญญัติที่เกิดขึ้นเต็มที่ จนเป็นยถาภูตญาณที่สดระ
 ความรู้เห็นตามเป็นจริงในอริยสัจจ ๔ ดังกล่าวแล้ว.

บัญญัติทุก ๆ ประการ ดังกล่าวแยกให้เห็นความต่างกันฉะ
 มีทางเกิดที่ท่านแสดงไว้โดยสาธารณนัยเป็นทางปฏิบัติ ๓ ประการ
 คือ สุตตะ การฟังการอ่าน ๑ จินตา การคิดค้น ดังเกต ๑ ภาวนา
 ความปฏิบัติอบรม ๑ ทุก ๆ อย่างเป็นทางเกิดมคคบัญญัติ และ
 เป็นเครื่องอุดหนุนเพิ่มเติมศีลบัญญัติ ให้เจริญมากขึ้นโดยลำดับ.
 และถ้าสุตตะเป็นคณนเป็นไปในฝ่ายชวฉิต ก็เป็นทางให้เกิดทุปปบัญญัติ
 อันเป็นเหตุแห่งความเบ็นพาดและความเห็นผิดทุกประการ ถ้าเป็นไป
 ในฝ่ายดีชอบ ก็เป็นทางให้เกิดสัมมปปบัญญัติ อันเป็นเหตุแห่งความ
 เป็นบัณฑิตและความเป็นฤกทุกประการ และถ้าภาวนาในฝ่ายดีชอบ
 นั้นเดือนเป็นมคคภาวนา ก็เป็นทางให้เกิดมคคบัญญัติ อันเป็นเหตุ
 ให้พ้นโลกหรือทุกข์ทั้งปวงได้.

ในชาตกเรื่องนึ่งุ่งแสดงอุปกรณบัญญัติ คือบัญญัติสำหรับใช้
 ในการประกอบธุรกิจหรือแก้ไขข้อขัดข้องน้อยใหญ่ทั่วไป ทั้งในทาง
 ดีและชั่ว ซึ่งเรียกในทันทว่า ญัตตบัญญัติและโกวิทบัญญัติอย่างเดียวกัน.

ผู้ที่มีกายใหญ่และทรงกำลังมาก แม้จะมากคน ถ้าอ่อนปัญญา
ก็ตองพ่ายแพ้ฝ่ายที่มปัญญาสูงกว่า มนุษย์มีปัญญามาก จึงเป็น
เจ้าโลกและครอบงำสัตว์ดิรัจฉานทั้งเล็กและใหญ่ได้ทั้งหมด ในหมู่
มนุษย์เอง นับตั้งแต่บุคคลขึ้นไปจนถึงประเทศชาติ ฝ่ายที่อ่อน
ปัญญาว่า ย่อมแพ้เปรียบฝ่ายที่สูงกว่าดุจเดียวกัน เพราะฉะนั้น
ปัญญาจึงจำเป็นปรารถนาในกิจการทุก ๆ อย่าง.

หนึ่ง อุปกรณ์ปัญญาเป็นสำคัญในทางคดีโลก เหตุปัญญาเป็น
สำคัญในทางคดีธรรม และโลกกับธรรมต้องอาศัยกัน เพราะฉะนั้น
เมื่อจำเป็นปรารถนาอุปกรณ์ปัญญาอันอำนวยให้สำเร็จกิจทั้งปวง ก็จำเป็น
ปรารถนาเหตุปัญญาดด้วย แต่ควรปรารถนาเหตุปัญญาฝ่ายชอบ คือ
ปัญญา (โดยสภาพ) หรือสัมมปัญญา ด้วยการฟังคิดและปฏิบัติ
ธรรมตามสามารถ เพราะสัมมปัญญาอำนวยอำนวยให้เอาตัวรอด
ปลอดภัยได้ ในเรื่องนี้ ช่างและนางนงได้ ชาดสัมมปัญญา
จึงก่อและต่อเวรกันเป็นเรื่องดุกตามใหญ่โตจน.

๗. ช่างเภาไปแกดงเหยียบตุ๊กเด็ก ๆ ของนางนงได้ เป็นการ
เริ่มก่อเวรชงก่อน จึงถูกแก้แค้นจนต้องตาย ชอนให้คิดไว้ว่า การ
ก่อเวรไม่มีดีเลย นำโทษทุกข์มาให้กายเดียว อากาרתเวรนั้นมาต้นของ
จนต์มกัน เรียกว่า "เวร" เกรเกิดจากความมุขใจได้ในพระบาลีว่า :—

อกโกจณิ มํ อวธิ มํ   อชินิ มํ อหาสี เม

เย จ ตํ อุปนยหนติ   เวรํ เตสํ น สมมตติ.

แปลความว่า ชนเหล่าใด มุกใจถึงคนนั้นคนนั้นว่า ต่าเรา ทุบัติ
 ประหัดประหารเรา ชะนะเรา ดักตั้งของ ๆ เราไป ตั้งน เวรของชน
 เหล่านั้น ย่อมไม่ระงับ. พระบาทนชให้เห็นนัยตรงกันข้ามว่า ถ้าบุคคล
 แม้ถูกต่าทุบัติประหัดประหาร แต่มีใจหนักแน่น ไม่มุกใจเจ็บหรือ
 โกรธตอบ และกระทำตอบ เวรก็ไม่เกิด เพราะไม่มีใครมุก. การต่า
 ว่าทุบัติประหัดประหารเป็นอาทิ เป็นต้นเหตุแห่งเวร ในที่บางแห่ง
 เรียกว่าเวรตรง ๆ ก็มี เช่นปาณาติบาต เป็นต้น เรียกว่าเบญจเวร
 ถอเอาความว่าเป็นเหตุก่อเวร. โดยนัยน เจอนต้นของการมุกเวร ก็
 คือการทำเวร หรือก่อเวรนั่นเอง. ผู้ทำเวรชนแล้ว ก่อนแต่ถูกذنอง
 เวร เมื่อรู้ตัวอยู่ว่าถูกจองเวร ก็เดือดร้อนในการระวางตัว ให้สะดุ้ง
 ระแวงหวาดกอดวอยู่เต็มอ และต้องเดือดร้อนทุกขทนในขณะที่ถูกทำ
 ให้ลำบากจากผู้จองเวร เช่นช่างเกเรในเรื่องน และต่างก็จะต่อเวร
 ให้ยาวออกไปอีก เวรยาวออกไปเพียงใด ก็ต้องเดือดร้อนลำบาก
 อยู่เพียงน. เพราะเหตุนี้ ดมเด็จพระบรมค้ำดดาจึงตรัสไว้ท้ายชาดก
 เรื่องน ทยกชนไวณเบองตนว่า:—

กาณจ	ปสฺส	ลฎกีก	มณฺฑุก	นัลฺมกฺขิก		
เอเต	นาค	อมาเตส	ปสฺส	เวรฺสฺส	เวริน	
ตสฺมา	หิ	เวริน	กยิราถ	อปฺปี	เยนป	เกนจ.

แปลความว่า จงดูนางนก็ได้ กาแมตงวัน และกบ สัตว์เหล่านี้ดมคบ
 กันฆ่าข้างได้ จงดูอำนาจเวรที่เป็นไปของคนมีเวร เพราะเหตุนี้แหละ

บุคคลจึงไม่ควรทำเวรกับใครหมด แมตเกิดยตชง ดิงน.

การไม่ก่อเวรนั้น ต้องอาศัยความสำรวมระวัง ถ้าไม่มีความ
สำรวมระวัง ก็จะก่อเวรขึ้นได้ง่าย ความสำรวมระวังนี้ เกิดขึ้น
ด้วยการพิจารณาให้เห็นโทษแล้วเข็ดขยาด ถ้ายังไม่เห็นโทษแล้ว
เข็ดขยาด ความสำรวมระวังก็มักหย่อน ชอนเปรียบเหมือนนุทที่เคย
เห็นโทษแห่งการถูกมัดบาดมือ เมื่อใช้มัดอีก ก็มีความระมัดระวัง
ขึ้น ส่วนคนที่ไม่เคยเห็นโทษ ในขณะที่ใช้มัด ก็มักเฉย ๆ ไม่
เพิ่มความระมัดระวังให้มากขึ้นกว่าปกติ.

ก็การพิจารณาให้เห็นโทษนั้น มีหลายวิธี แต่จะหาทาง
คิดให้เห็น เป็นต้นว่า คิดให้เห็นว่า, การก่อเวรไม่ดีเลย เพราะก่อ
ชนแม่เพียงครู่เดียวเท่านั้น ก็ต้องเดือดร้อนไปนานนัก และต้องเดือด
ร้อนถึง ๒ ทาง คือต้องเดือดร้อนเพราะผลแห่งกรรม และต้องเดือด
ร้อนเพราะการกระทำของคู่เวร การก่อเวรจึงน่าขยาดหวาดกลัวและ
ไม่ควรอย่างยิ่ง.

เมื่อพิจารณาจนเห็นโทษแล้ว ก็จะเกิดขยาด เมื่อประดับ
เครื่องยว ก็จะเพิ่มความสำรวมระวังไม่ให้ออกเวรขึ้นได้ สัมด้วยพระ
বাদิในอุทานชุกทกนิกายว่า “สญฺญมโต เวรํ น จียตี” แปล
ความว่า ผู้คอยสำรวมระวังอยู่ ย่อมไม่ก่อเวร ดิงน.

ส่วนเวรที่ก่อขึ้นแล้ว ย่อมยัดเยียดไป ไม่ส่งบดง ก็ด้วยการผูก
ดิงทยกพระবাদิมาตำรากข้างคณ เพราะเมื่อผูกไว้แล้ว ก็ต้องก่อกรรม

ทำเวรกันเรื่อยไป ผู้ให้ทุกข์กลับเป็นผู้รับทุกข์ ผู้รับทุกข์กลายเป็นผู้ให้ทุกข์ สลับกันไปมา ต่อเมื่อเด็กผูกเวร ไม่ก่อกรรมทำเวรเป็น การต่อเวรให้ยาวต่อไปอีก เวรจึงสงบ สิ้นด้วยพระบาดีในธรรมบท ชุททกนิกายว่า:—

น หิ เวเรน เวรานิ สมมตัสสุ กุทาจนํ

อเวเรน จ สมมตัสสุ เอส ธมฺโม สนนตโน.

แปลความว่า ในโลกนี้ เวรไม่มีวันสงบด้วยเวรเลย แต่สงบ ได้ด้วยความไม่มีเวร นเป็นกรรมเก่า ดึงน.

เวรที่ก่อต่อให้ยาวออกไปแล้ว ยากที่จะระงับได้ ชอนจึงควร กั้นไว้ก่อน เพราะง่ายกว่าที่จะคอยแก้ คือคอยสำรวจมรณะวังไม่ก่อเวร ตั้งกล่าวแล้ว.

ข้อความในตฤกษาดกที่สาธกเป็นธรรมตงแต่ต้นจนบัดนี้ พอ ได้ข้อสังเกตเป็นคติธรรม สำหรับความประพฤติกตแต่ะไม่ดื้อ ข้อ นั้น ๆ ๗ ข้อ คือ:—

๑. การไม่เตรียมตัวไว้ล่วงหน้าเพื่อรับเหตุการณ์ที่จะเกิดแต่ เห็น ๆ มัวรั้งรออยู่ เมื่อเหตุการณ์นั้นพดณเกิดขึ้น ทำให้ชดุกชดัก ถ้าหาก จิตเข้าในข้อที่ทำการงานอาภุตคังค่าง อาจให้ตองผดุนผดุน หด่นเรียดเยยหาย ไม่เป็นมงคล.

๒. เมื่อรู้ว่าภัยจะเกิดขึ้นแแต่ะเกินวิสัยที่ตนจะบ้องกันบ่าบัด การ ขอรรมการกษาเป็นการสมควร ข้อว่าเป็นความไม่ประมาทอย่าง

หนึ่ง แต่ถ้ามึน่บ่กบ่ญญ บัญญาเครื่องรักษาคน ก็อาจเอาตัวรอดปลดปล่อยได้.

๓. ผู้น้อยเมื่อเข้าหาผู้ใหญ่ แสดงความอ่อนน้อมให้ต้องตาต้องใจ มักได้รับอนุเคราะห์.

๔. ผู้ใหญ่ที่แสดงความเมตตาอารีต่อผู้น้อย คิดอุปถัมภ์ค้ำชูให้ความคุ้มครองป้องกันตามสามารถ ส้มควรเป็นผู้ใหญ่ ส่วนผู้ที่โหดร้าย มีแต่จะล้มให้ความเดือดร้อนแก่ผู้น้อย ดูกุดูหมิ่น เป็นผู้น้อยอยู่ไม่ตลอด. และผู้แข็งแรงที่ถูกข่มเหงผู้น้อย แครวหนึ่งผู้น้อยอาจได้ช่องและท่วงทีที่จะทำให้ถึงพิบัติและเย้ยหยันให้ระทมใจได้.

๕. เมื่อจะทำการงานใหญ่โต จำต้องหาสหายผู้ร่วมงาน ถ้ามีบุคคลวิญญูตารู้จักเลือกคนให้เหมาะกับงาน และแบ่งหน้าที่การงานให้ทำตามสมควรแก่ความสามารถ ทั้งรู้จักเอาใจให้เกิดความพร้อมเพรียงกัน การงานย่อมก้าวไปสู่ความสำเร็จได้ด้วยดี.

๖. ก่าตั้งบัญญัติยิ่งใหญ่กว่าก่าตั้งกาย ผู้มีบัญญัติย่อมชนะผู้มีกายใหญ่และแข็งแรงแต่โง่เขลา ถ้าฟังก่าตั้งกายจะทำอะไรได้.

๗. การก่อเวร ให้ความเดือดร้อนเรื่อยไป จึงไม่ควรก่อเวรกับใครหมดแมตเกิดยศชง.

คติธรรมทง ๗ ขอน มีอธิบายเป็นทางปฏิบัติ ดังแสดงโดยลำดับมาแต่ต้น ชงพอชให้เห็นว่าข้อใดควรละเว้น ข้อใดควร

ประพฤติกตาม แต่ในชาติ^๕นี้ ^๕คุมุ่งแต่ตั้งอำนาจเวรเป็น^๕ที่ตั้ง นาง
 นกได้จะได้^๕บุญญา ก็เพราะอำนาจเวรตั้ง^๕เสริมใจให้มีกำลัง^๕กรุ่นคิด.
 ตั้งที่นางนกได้^๕ทำไปก่อนแต่ข้าง^๕เกรเหี้ยมดุจ เป็นไป^๕ด้วยอำนาจ
 ความรัก^๕ดุจ หดงแต่^๕นั้น เป็นไป^๕ด้วยอำนาจเวร เพราะเหตุ^๕นี้ สมเด็จ
 พระบรมศาสดาจึงตรัสว่า “ปสฺส เวรสุส เวนิํ จงดูอำนาจเวร
 ที่^๕เป็นไปของ^๕ผู้มี^๕เวร” ^๕ตงน.

ตฤณิกษาคถาสาธกธรรม ^๕มีเรื่องย่อและ^๕ขอที่^๕เด็ด^๕ออก^๕กล่าว^๕เป็น
 ธรรม^๕มกกา มี^๕ใจความ^๕พร้อม^๕ทั้ง^๕อธิบาย^๕บาย^๕ตั้ง^๕บรรยาย^๕มา ด้วย
 ประการ^๕นั้น.

